

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 16. 01. 2013)

Vydáním Druhého dílu souboru aforismů **Lidské, příliš lidské** má český čtenář konečně knižně a jako celek k dispozici jednu z klíčových prací živé, stále živé skeptické racionality **Friedricha Nietzscheho** (1844–1900). Překlad Prvního dílu spisu *Menschliches, Allzumenschliches. Ein Buch für freie Geister* (1878) vydalo nakladatelství Oikúmené s vročením 2010; kromě autorových předmluv obsahuje devět hlav (O prvních a posledních věcech, K historii morálních pocitů, Náboženský život, Z duše umělců a spisovatelů, Znak vyšší a nižší kultury, Člověk mezi lidmi, Žena a dítě, Pohled na stát, Člověk sám se sebou), tedy 638 aforismů a veršovanou Dohru Mezi přáteli. Dokumentuje a osvětluje Nietzscheovo „velké odpoutávání“ od myšlení určeného tradičními hodnotovými měřítky, konvencemi morálky, dogmaty křesťanství. V jeho úsilí o odlišný pohled, „zotavování“ z klamnosti jazyka a iluzí pravdy a osvobodování vůle je klíčová otázka po možnosti existence a potřebě „svobodných duchů“: „Svobodným duchem nazýváme toho, kdo myslí jinak, než se od něho vzhledem k jeho původu, okolí, k jeho stavu a úřadu nebo vzhledem k vládnoucím dobovým názorům očekává. Je výjimkou, zatímco vázaní duchové jsou pravidlem [...]. U poznání pravdy záleží na tom, že ji máme, nikoli na tom, z jakého podnětu jsme ji hledali a jakou cestou jsme ji našli. Jestliže mají svobodní duchové pravdu, pak vázaní duchové pravdu nemají a je lhostejno, zda jedni dospěli k pravdě z nemorálnosti, zatímco druhí doposud lpěli na nepravdě z morálnosti. – Ostatně k podstatě svobodného ducha nepatří, že má správnější názory, nýbrž to, že se odpoutal od všeho vžitého, ať už to dopadlo dobře nebo špatně. Obvykle však přece jen mívá pravdu nebo má alespoň na své straně ducha pravdivého bádání: ten vyžaduje důvody, ostatní však víru“ (I, 225: Svobodný duch je pojem relativní, s. 139–140).

Dva doplňky (publikované původně samostatně v letech 1879 a 1880, společně v roce 1886) přináší nyní svazek **Lidské, příliš lidské. Kniha pro svobodné duchy. Druhý díl** (tamtéž 2012): Rozličné názory a výroky (408 aforismů) a Poutník a jeho stín (350 aforismů ohraničených vstupním a závěrečným dialogem) rozvíjejí i konkretizují základní tematický rozvrh sentencí a podobenství, vrství reflexi zkušeností s vědou a uměním. Autorovo putování, hledání nové perspektivy, „filosofie dopoledne“, resp. „nauky zdraví“ zakládá sebevymežující kritická argumentace: „Nejostřeji člověka nebo knihu zkritizujeme, když vykreslíme jeho či její ideál“ (II, 157, s. 64). V předmluvě z roku 1886 Nietzsche konstatoval: „Uvolněnost, jež mi umožnila mluvit o dlouhém mezidobí nejniternější samoty a odříkání, se dostavila až s knihou ‚Lidské, příliš lidské‘“, která se „vyznačuje jakýmsi téměř radostným a zvědavým chladem psychologa, který si ještě dodatečně připomíná a jakoby hrotem jehly připichuje množství bolestivých záležitostí, které má pod sebou a za sebou [...]“. Hovoří z nich

pesimista, který velmi často vyletěl z kůže, ale pokaždé se do ní zase vrátil, tedy pesimista s dobrou vůlí k pesimismu – tedy rozhodně už žádný romantik [...]“ (s. 8–9). Můžeme tak sledovat způsob, jímž se jedinec vymkl tradičně vymezeným filosofickým problémům nebo dobovému sociologickému pozitivismu: „Mnohé myšlenky vstoupily do světa jako omyly a fantasmata, avšak staly se pravdou, protože lidé jim dodatečně podsunuli skutečný substrát“ (II, 190: Dodatečné ospravedlnění bytí, s. 80). Vskutku jde o Vzácné slavnosti (II, 108, s. 185): „Jaderná hutnost, klid a zralost – kdekoli na tyto vlastnosti u nějakého autora narazíš, zastav se a uspořádej vprostřed pouště dlouhou slavnost: tak dobře ti hned tak zas nebude.“

Oba svazky Knihovny novověké tradice a současnosti (67 a 70), opatřené vysvětlujícími Poznámkami, výtečně přeložila **Věra Koubová**, oceňovaná překladatelka prací Friedricha Nietzscheho – Radostná věda (Československý spisovatel 1992, Votobia 1996, opr. vyd. Aurora 2001), Mimo dobro a zlo (Aurora 1996, 1998, 2003), Dionýské dithyramby a jiné básně (Aurora 1998), Genealogie morálky (Aurora 2002), Ranní červánky (Aurora 2004), O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním (Oikúmené 2007) – dále mj. deníků a dopisů Franze Kafky, her Ernsta Jandla či poesie Franze Wurma (o jejích překladech, fotografiích a pořadech více [zde](#)). – Sluší se připomenout, že tomuto úplnému vydání předcházely před zhruba sto lety časopisecky otiskované překlady vybraných částí první knihy Lidského, příliš lidského. Vedle vesměs nepodepsaných jednotlivostí – např. v Novém kultu (1897 a 1900) nebo v Literárních listech (1903) – jde především o kapitoly (hlavy): Pohled na stát připravil jeden z prvních soustavných a nejpilnějších Nietzscheových překladatelů a vykladačů Arnošt Procházka pro Moderní revui (sv. 13, č. 4–6) v lednu až březnu 1902. V prosinci 1911 a v dubnu 1912 publikovala Studentská revue (roč. 5, č. 3 a 7) překlady z kapitoly Člověk sám se sebou (podepsané šifrou M.). Náboženský život v převodu Zdenky Hostinské vyšel samostatně v roce 1912 v Knihovně Volné myšlenky. Převod kapitoly Žena a dítě pořídil pro měsíčník Pramen v roce 1920 (roč. 1, č. 11/12) Otokar Fischer.

Na otázku po dalších nietzschovských překladatelských plánech odpovídala Věra Koubová již několikrát (viz např. rozhovor s Michaellem Špiritem Nietzsche česky, Kritická příloha Revolver Revue 2003/č. 27), aktuálně v rozhovoru nadepsaném Metafora metafory?, který vyšel v závěru sborníku s názvem **Filosofie lidského, příliš lidského** (ed. Milena Fridmanová a Jan Puc, Červený Kostelec, Pavel Mervart 2011, 3. sv. Edice Studie): „*Vůle k moci*, nebo spíš Nietzscheova pozůstalost obecně, je už snad to jediné, kde mu čeština svůj dluh nesplatila, s pádným důvodem. Plánované dílo pod tímto titulem už Nietzsche nestačil dokončit a uspořádat, a to, jak je uspořádala Nietzscheova sestra, žádný současný vydavatel s dobrým svědomím nevydá. Bylo by třeba nejprve přeložit pozůstalost v kriticky vydané podobě – ale kriticky Nietzscheovy sebrané spisy vydávány nejsou – a z takto vydané pozůstalosti by pak bylo možné uspořádat čtenářsky přístupný výbor, už nezatížený ideologickou rukou Elisabeth Nietzscheové, toho by se ale musel ujmout filosof“ (s. 212–213). Publikace, již provázejí i fotografie pořízené Věrou Koubovou, vznikla z pracovních setkání, diskusí a kolokvií podnícených vznikajícím překladem a seminářem Pavla Kouby (odpovědného redaktora obou svazků Lidského) na Ústavu filosofie a religionistiky Filosofické fakulty

UK v Praze. Soustřeďuje studie pedagogů, doktorandů a studentů několika vysokoškolských pracovišť ve třech oddílech, zaměřených na pojmy vědy a pravdy v souvislosti s životem, na možnosti a smysl lidského poznávání; dále na fenomén a úlohu umění („mezi metafyzikou a vědou“), na osobnost a strategie umělce, génia (v protikladu k vědě); konečně na Nietzscheho pojetí svobody, individualismu i autostylizace, na cestu jeho „svobodného ducha“ k poznání a sebeosvobození.

www.ipsl.cz